

Література

1. Гуцульські говірки: короткий словник // Укл. Г. Гузар та ін. – Львів, 1997. – 232 с.
2. Лисенко Ю.В., Різун В.В., Шевченко Л.Ю. Сучасна українська мова: Довідник. – К.: "Либідь", 1993. – 336 с.
3. Літературознавчі терміни / В.М.Лесин. – К.: "Рад. школа", 1985. – 251 с.
4. Німчук В. Про походження українських діалектів // Україна: Наука і культура. – К., 1993. – Вип.26. – С.233 – 250.
5. Пушик С. Страж-гора. – К.: "Рад. письменник", 1982. – 190 с.

Лець Марія
наук. керівник – доц. В.А. Буда

СТИЛІСТИЧНІ НАВАНТАЖЕННЯ ЗВЕРТАНЬ В РОМАНІ В. ЧЕМЕРИСА "ОЛЬВІЯ"

Одним із засобів стилізації мови персонажів у дусі зображуваної епохи є звертання. Епоха, середовище, життя висувають перед письменником проблему вибору мовних засобів для історичного роману. Г. Й. Винокур зазначав, що "при зображенні віддаленої епохи мова історичного роману може бути орієнтована більшою чи меншою мірою на загальні, постійні моменти історичного розвитку мови, або навпаки, на такі моменти, які роз'єднують окремі етапи мовної історії" [3, 412].

Звертання у мові сучасних історичних романів і є тим "моментом", що допомагає як читачеві, так і дослідникові мови виявити етап розвитку мовної одиниці.

Із функціонально-стилістичними властивостями звертань у сучасному історичному романі пов'язана й проблема імітації стилю певної історичної доби. Диференційною ознакою "неімітуючого" стилю є різке розмежування мови автора і персонажів [3, 408, 415]. Оскільки звертання властиве мові персонажів, функціонує у діалогах і невластиве прямій мові, то можна говорити про естетичні функції звертань.

Через мову персонажів "звертання вносить у речення виразні стилістичні ознаки. Ним часто визначається ставлення мовця до співрозмовника чи іншої особи, що про неї йде мова, воно може виражати ласку, докір, зневагу. Звертання іноді стає емоційним центром речення" [2, 381].

У гостросюжетному історичному романі відомого письменника В. Чемериса "Ольвія" зустрічаються одно- і двослівні типи звертань.

Звертання у романі розрізняються за змістом і функцією. Передусім їх можна розділити на дві великих групи: власне звертання і риторичні звертання.

Найчастіше власне звертання в романі емоційно нейтральні, але в деяких випадках вони набувають яскравого емоційного забарвлення.

У ролі власне звертань у романі "Ольвія" виступає кілька груп слів:

1. Звертальні слова, пов'язані із соціальним устроєм суспільства, його традиціями. Звертання цієї групи можна поділити на звертання до вільних громадян і звертання до рабів.

Наприклад:

"Не розпускай язика, рабине, – скрива озвався господар того раба – Ти така ж рабиня, як і мій ледар. Хоч з тобою і спить полемарх. Геть звідси!.. [4, 98].

Виняток становить лише Мілена, рабиня Ольвії, до якої остання звертається на ім'я. Це, по-перше, дає змогу краще розкрити характер головної героїні, по-друге, підкреслює особливе місце самої Мілени у романі.

До заможних скіфів та вождів використовуються в якості звертань ввічливі та шанобливі слова.

Наприклад:

- Я слухаю вас, господине [4, 71];
- Раді вітати тебе, владико землі скіфської [4, 141];
- Слухаю, великий вождь [4, 69].

2. Власні імена людей. У романі "Ольвія" ці звертання мають особливе значення для передавання колориту епохи, адже вжиті саме ті імена, що використовувались у добу античності.

Наприклад:

- Що ти говориш, Мілено! [4, 70];
- Ольвіє, тікаймо! Я тільки чекав цієї хвилини! [4, 162];
- Говори, Тапуре, говори, – прохала вона. – Мені легше, як тебе слухаю [4, 173].

3. Невелику групу у романі становлять звертання, що виражаються родинними назвами. У переважній більшості вони вжиті у кличному відмінку.

Наприклад:

- Чи здоровий ти, батьку? – задзвеніли голоси [4, 67];
- Правда, синку,- зітхнув батько,- ти вмієш ходити найкраще [4, 97].

Використовуються звертання такого типу не лише до людей, але й до богів, щоб передати особливо шанобливе ставлення скіфів до надприродних сил.

Наприклад:

- Великий прабатьку наш! До стопи твоєї божественної прибув владика Скіфії[4, 141].

4. Особливу групу звертань у романі становлять звертання за національною ознакою. На початку роману і Ольвія, яку силою видали за скіфського вождя, і Тапур є абсолютно чужими людьми. Вони – уособлення різних народів, різних цивілізацій, тому і звертаються один до одного: " Скіфе!" або "Гречанко!"

Наприклад:

- Не кепкуй, гречанко,- застеріг Тапур невдоволено – Кінь для скіфа – що крила для птаха. [4, 7];

- Ти що сказав, скіфе? – перепитувала Ольвія [4, 49].

5. Ще одну групу власне звертань у романі становлять звертання типу "пташечко", "красуне", "варварко", "злючко".

Наприклад:

- Хто ти така, красуне? [4, 22];
- Чого тіпаєшся, злючко? [4, 8];
- Ластівочко моя, говорив він їй у пориві ніжності [4, 93].

Ці звертання передають різноманітні почуття героїв: любов до дітей, кохання, гнів...

Риторичні звертання не розраховані на те, що об'єкт, до якого звертаються, буде якось реагувати на це; вони призначені для вираження почуттів того, хто говорить, і служать для образного, емоційного, напруженого зображення подій, для створення у читача потрібного ставлення до розповіді.

У ролі риторичних звертань виступає декілька тематичних груп лексики:

1. Географічні назви.

Наприклад:

- Прощай, Тапуре, прощай, Скіфіє! [4, 191];
- Прощай тоді, Ольвіє! [4, 177] (Назва міста).

2. Назви міфічних осіб, імена богів.

Наприклад:

- " Арес! Долиною сини твої ідуть!.." [4, 75];
- " О, Папай!!! Хіба ти не посилав мені сина, щоб він народився людиною?!" [4, 189].

3. Родинні назви.

Наприклад:

- Ой мамочко, до кого ж вона потрапила!" [4, 7];
- Ох, батьку, батьку! Одна я в тебе, одна..." [4, 20].

Стилістична функція цих звертань, як й інших риторичних фігур, у романі – передача психологічного стану головних героїв.

Все зазначене дає право стверджувати, що основна функція звертань у романі " Ольвія" – називання. Також вони виступають засобом індивідуалізації властивостей характерів персонажів через їх мову. Так, через звертання деякою мірою відображаються сила, мужність, непохитність вождя скіфів Тапура, ніжність і разом з тим внутрішня сила Ольвії.

Література

1. Буда В.А. Лінгвостилістика сучасного історичного роману про добу козацтва (60-90 рр. XX ст.) – К.: Рідна мова, 1998. – 164с.
2. Ващенко Г. С. Ускладнені речення// СУЛМ: Стилістика. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 374-384.
3. Винокур Г. О. О языке исторического романа// О языке художественной литературы. – М.: Высш. школа, 1991.- С. 407-430.
4. Чемерис В. Ольвія: Роман.- К.: Дніпро, 1990. – 280с.